

VOL'NOVA LESYA, *Psychological and pedagogical aspects of preventive work with awkward teenagers typological groups.*

The stages of psychological and pedagogical work with awkward teenagers in the school since their initial detection are described (the initial stage – stage of awareness of problems of teen, stage of understanding of problems of teenager, searching-forming stage; basic stage – the stages of reconstruction and rehabilitation). The content of the diagnostic work with difficult children at certain stages are characterized. Direction of preventive work are disclosed: the selection of groups of teenagers who can be considered an awkward children («impressionable», «conflict», «arrogant»); differentiation of preventive and educational process; practical preventive work with an awkward teenagers' typological groups. Examples of preventive work with representatives of individual typological groups' awkward teenagers are given.

Key words: teenager, an awkward teenagers, psychological and pedagogical work, prophylaxis, typological groups.

УДК 378.013.42

Годлевська А.І.

ОВОЛОДІННЯ СЦЕНАРНО-РЕЖИСЕРСЬКИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

В статті аналізуються проблеми якісної професійно-творчої підготовки майбутнього соціального педагога через оволодіння ним технологіями організації й проведення культурно-дозвіллевої діяльності; зокрема, оволодіння студентами сценарно-режисерськими технологіями культурно-дозвіллевої діяльності у процесі підготовки до професійної соціально-педагогічної діяльності; залежність ефективності суспільного впливу культурно-дозвіллевої діяльності на формування підростаючої особистості від уміння і здібностей фахівців соціальної сфери створювати сценарії на різноманітну тематику різних за жанром та формою заходів культурно-дозвіллевої діяльності і від знання ними основ сценарно-режисерської роботи.

Розглядаються питання: драматургічного впливу на організацію і проведення культурно-дозвіллевої діяльності дітей і молоді; специфіки сюжетно-композиційної побудови розгляду соціальної проблеми через

створення сценарію (як художньої форми вираження свого роду створеного літературного твору).

При виявленні специфіки професійної діяльності соціального педагога у культурно-дозвіллевій сфері визначаються функції соціального педагога як педагога-сценариста, драматурга, режисера-постановника, організатора колективів.

Ключові слова: професійно-творча підготовка майбутнього соціального педагога; соціальний педагог; технології організації й проведення культурно-дозвіллевої діяльності; сценарно-режисерські основи технології культурно-дозвіллевої діяльності; педагог-сценарист, драматург, режисер-постановник.

В Україні у вищих навчальних закладах навчається багато здібної молоді за спеціальностями «соціальний педагог», «соціальний працівник» з високим рівнем знань з фундаментальних дисциплін, творчих здібностей і бажанням успішно оволодіти основами майбутньої професії.

Формування особистості майбутнього фахівця соціальної сфери – специфічний, творчий, динамічний процес, який поєднує засвоєння різноманітних знань різних галузей і сфер суспільного буття, що відбувається під впливом багатьох факторів, серед яких важливе місце посідає творча діяльність і особистість педагога-наставника.

Професійне становлення фахівця соціальної сфери безпосередньо пов'язане з розвитком творчості соціального педагога - формуванням творчої складової його особистості: розвитком здібностей, навичок творчого мислення, умінь моделювати і реалізовувати оригінальні ідеї, приймати зважені рішення на основі поєднання теоретичних знань і сучасних технологій. Тому метою нашої статті є аналіз проблеми оволодіння студентами сценарно-режисерськими основами технології культурно-дозвіллевої діяльності у процесі підготовки їх до професійної соціально-педагогічної діяльності.

Виходячи з того, що сучасні технології розглядають як «сукупність способів професійного впливу на соціальний об'єкт з метою його покращення, забезпечення оптимізації функціонування при можливому тиражуванні даної системи впливу» [4, с. 29], і розглядаючи проблему якісної професійно-творчої підготовки майбутнього соціального педагога, не можна обійти такий важливий аспект його професійної діяльності, як оволодіння технологіями організації й проведення культурно-дозвіллевої діяльності [3; 4; 5; 8].

Фахівець соціальної сфери, володіючи цими технологіями, у майбутньому зуміє легко організувати дозвіллеву, культурно-виховну діяльність своїх вихованців, задовільнити їхні пізнавальні потреби і інтереси, захопити цікавими творчими справами, що є необхідною умовою як професійного успіху фахівця соціальної сфери, так і умовою ефективної

соціалізації вихованця, умовою його духовного, емоційного, естетичного, інтелектуального, фізичного розвитку.

Сучасні технології культурно-дозвілєвої діяльності фахівці І.Б.Белецька, А.С. Горбов, А.З. Житницький, Н.Д. Янц [1; 2; 3; 9] соціальної сфери розглядають як «комплексний, гнучкий педагогічний інструмент дії на дитину (людину)» [1, с. 13]. Але лише за умови драматургічного впливу на культурно-дозвілєву діяльність.

Це пояснюється тим, що сучасна дозвілєва діяльність буває різною, і не завжди адекватно відображає напрями розвитку суспільства та його вимоги до становлення особистості. Молодь, діти, самостійно обираючи зміст і форми проведення дозвілля (зокрема, в неформальних групах, об'єднаннях, клубах тощо), через відсутність досвіду проведення вільного часу, обмеженість духовних інтересів, низький рівень знань, загальної культури обирають деструктивні форми поведінки, що зрештою веде до формування негативних звичок, їх проявів, прояву егоїзму, екстремізму, націоналізму, порушення норм суспільного порядку тощо [8; 9]. Такі явища посилюються і відсутністю координуючого центру у діяльності різних установ освіти, культури, церкви, громади, зв'язку між ними, непродуманістю вибору і використання форм і методів роботи різного роду «організаторів» дозвілля дітей і молоді, що породжує багато негативних проблем у процесі формування особистості.

Це особливо гостро ставить питання драматургічного впливу на організацію і проведення культурно-дозвілєвої діяльності дітей і молоді.

Специфікою масової культурно-дозвілєвої і соціально-виховної роботи є те, що в основі проведення її заходів лежить сценарій як особливий жанр драматургії.

Розглядаючи драматургію як основу, «єднальну тканину, на якій в різних формах можна реалізовувати різноманітні напрями культурно-дозвілєвої діяльності», як важливу частину технології культурно-дозвілєвого процесу слід зауважити, що драматургія – це сюжетно-образна концепція (погляд) дійства, де саме драматургічна дія створюється через вибудовування і програвання сюжетно-образного вирішення проблеми [1; 2; 6; 7].

Окрім добре знайомої всім театральної драматургії існують численні різновиди драматичного роду літератури, тобто найрізноманітніші сценарії. Тому слід нагадати походження та значення первісного терміну – слова *драма*, від якого походить термін *драматургія* [1; 2; 3]. «І хоча сьогодні усі словники перекладають це слово з грецької як дія, «батько» теорії драми Аристотель вкладав у це слово інший зміст - удавання дії дією, тобто відтворення дії дією» [9, с. 9].

Специфіка драматургії визначається сюжетно-композиційною побудовою розгляду соціальної проблеми через створення сценарію (як художньої форми вираження свого роду створеного літературного твору),

методикою роботи над сценарієм, його художньо-виразними засобами і сценічним втіленням.

Створення сценарію – складний, творчий процес. Працюючи над соціально-виховним заходом фахівець має продумати драматургічну основу сценарію – чітко вибудовані (згідно принципів драматургії) структурні, композиційно-художні елементи і з'єднати всі компоненти у цілісний драматургічний твір.

З позиції педагогічної діяльності створення сценарію – багатоетапний процес, що включає різні аспекти творчої діяльності автора (сценариста), спрямованої на вирішення соціально-виховних завдань. Співвідношення між виховною метою і засобами її досягнення утворює внутрішню діалектику програми художньо-педагогічного впливу. Педагогічна мета, яка ставиться авторами сценарію, є центральною ланкою сценарію. Саме вона визначає вибір варіантів виховного впливу для досягнення певного практичного результату. Сміслом оптимального художньо-педагогічного впливу є співпадання результату з попередньо визначеною метою. Тому з точки зору драматургії робота над сценарним матеріалом - це художній процес, з точки зору планування виховного впливу на аудиторію – психолого-педагогічний, а з точки зору впливу – агітаційний.

Отже, сценарій є програмою виховного впливу того чи іншого дійства. Це докладний літературний опис дії, призначеної для постановки на сценічному майданчику, на основі якого створюються уявлення, що театралізуються, свято, масове видовище, ігрова або яка-небудь інша програма (І. Б. Белецька) [1].

Розробка теоретичних і практичних основ сценарію соціально-виховного заходу, пошуки шляхів удосконалення його в педагогічній діяльності є своєрідною реакцією автора (сценариста) на підвищення рівня навчально-педагогічної підготовки вихованців.

В навчальних закладах часто автором сценарію є вихователь, соціальний педагог, які виступають і в ролі режисера. Тому функції вихователя невіддільні в цьому процесі від функцій сценариста і режисера. Автор повинен передбачити виховний вплив і виховний ефект розробленого сценарію і поставленого ним заходу.

Як було зазначено вище, для того, щоб майбутній працівник соціальної сфери зміг навчитися створювати сценарії соціально-виховних заходів він насамперед повинен оволодіти основними законами, принципами драматургії і сценарної роботи.

Специфіка професійної діяльності соціального педагога у культурно-дозвілльєвій сфері полягає у: 1) нерегламентованому характері культурно-дозвілльєвої діяльності [9], 2) організації соціальним педагогом (як організатором, керівником, режисером-постановником) аматорської творчої добровільної діяльності, не регламентованої законодавством; 3) важливими,

головними, домінуючими засобами виховання у роботі соціального педагога з творчим колективом є мистецтво та художня творчість.

Головним у роботі педагога-сценариста є вміння чітко визначити ідейно-тематичний задум сценарію і підпорядковувати йому всі компоненти, знайти засоби дієвості, видовища, широко залучити засоби театральної виразності.

Під час роботи над літературним сценарієм майбутнього заходу, в процесі його текстової фіксації звичайно відбувається *театралізація* сценарного матеріалу. Єдиної думки з визначення сутності поняття «театралізації» немає навіть у спеціальній літературі. Зокрема, театралізацію літературного тексту розглядають як «його організацію за законами театру» [21; 23], а театралізувати подію або текст – значить «інтерпретувати його сценічно з використанням сцени та акторів для того, щоб поставити проблемну ситуацію»[27].

Загалом, автори І.Б. Белецька, А.С. Горбов, А.З. Житницький, А.П.Обертинська, Н.Д. Янц [1; 2; 3; 6; 9] сходяться на думці, що в драматургічній структурі кожного сценарію будь-якого жанру, створеного сценаристом з урахуванням загально драматичних законів, автор закладає в текст своє особисте бачення розв'язання проблеми і рекомендації його постановки, оформлення та характеру сценічної дії. Отже, театралізація – це пристосування літературного матеріалу до вимог театрального мистецтва, переведення його у дійове видовище, використання різних технічних засобів та елементів оформлення.

Соціально-виховні заходи - різного роду театралізовані дійства, тому їх сценарії є особливим видом мистецтва, що відображає проблеми реального життя відповідними художніми засобами. Головними партнерами організаторів і виконавців художньо-масових акцій є діти і молодь, яким вони адресовані.

Педагог-сценарист під час роботи над сценарієм повинен враховувати всі засоби та пристосування, за допомогою яких створюється театралізоване видовище. Реалізація сценічної варіанту сценарію вказує режисеру-постановнику (яким може бути педагог) на всі необхідні технічні деталі, звукову та світлову апаратуру, елементи сценічного оформлення, реквізит, костюми, грим, бутафорію, декорації тощо. Загальна драматургічна структура та технічні постановочні аспекти сценарію разом складають театралізацію. Педагогу слід враховувати, що засоби театралізації заходів, які проводяться в умовах традиційної сцени, і засоби театралізації, які використовуються у нестандартних умовах (на вулиці, на площі, в парку, на стадіоні) різні, тому слід обережно і продумано застосовувати різноманітні технічні засоби театралізації, мати чіткі уявлення про місце і можливості театралізації.

Соціальний педагог повинен розглядати соціально-художню діяльність, яка є сутністю театралізації, як один із найефективніших шляхів реалізації

розвитку творчих здібностей і соціально-художньої активності вихованців, як педагогічний процес активізації його учасників. Як відомо, активність особистості завжди проявляється в діяльності, яка, в свою чергу, прямо залежить від суттєвих якостей особистості і виступає, як важливий показник духовного світу, критерій любого виховного заходу. В сценарії ці завдання повинні втілюватися в інформаційно-насиченій, діалогічній, агітаційно-виховній художній формі, що пропагує високі гуманні ідеали, які лежать в основі формування особистості.

Сценарій кожного соціально-виховного заходу вимагає чіткої побудови системи розгорнутих у часі і просторі дій, які допомагають розкрити його ідейно-тематичний задум, вирішити обрану проблему. Театралізація є складним творчим методом, який має глибоке соціально-психологічне обґрунтування. Вона не може бути застосована у всіх заходах, а лише в тих, тема і проблема яких співвідносяться з реальними подіями, до яких причетна конкретна аудиторія, коли цю проблему можна підняти до рівня художнього образу. Тому театралізація, яка представляє художнє осмислення реальної події суспільного життя, стає все більш значимою в сценарній драматургії.

Перетворюючи кожен виховний захід у комплекс чинників, що впливають на особистість вихованця, педагог надає йому чіткого педагогічного спрямування, де проявляються знання і вміння керівника як сценариста і як вихователя, який спроможний з виховною метою використати всі основні закономірності сценарію. В цьому ракурсі – сценарій - це детальна літературно-режисерська розробка змісту і засобів масової дії дітей. Тому у сценарії педагог подає все, що має відбутися у виховному заході, в суворій послідовності і взаємозв'язку: подаються переходи від однієї частини до іншої, від епізоду до епізоду, вписується весь художній матеріал, передбачаються засоби підвищення активності учасників, висловлюються рекомендації щодо оформлення, спеціального обладнання майданчиків для масових дій школярів і всіх присутніх. Тому педагог одночасно повинен виконувати кілька функцій: педагога, сценариста, драматурга, режисера-постановника, художника, музичного інтерпретатора і організатора колективів.

Отже, технології організації й проведення культурно-дозвіллевої діяльності включають технології організації й проведення різноманітних соціально-виховних заходів - театралізованих дійств, концертів, свят, вечорів, ранків, благодійних акцій, фестивалів, вуличних ігротек тощо. А ефективність суспільного впливу культурно-дозвіллевої діяльності на формування підростаючої особистості багато в чому залежить від умінь і здібностей працівників освіти, фахівців соціальної сфери створювати сценарії на різноманітну тематику різних за жанром та формою заходів культурно-дозвіллевої діяльності і від знання основ сценарно-режисерської роботи.

Вивчення особливостей сценарно-режисерських основ технології культурно-дозвіллевої діяльності майбутніми фахівцями соціальної сфери допоможуть їм практично опанувати образними засобами сценічної виразності для відображення проблем реального життя; теоретично оволодіти закономірностями драматургії та специфікою драматургійного дійства, основами драми; основами суміжних мистецтв – театрального, образотворчого, музичного тощо; мистецтвом сценічного синтезу; засобами сценічного втілення жанрів; мистецтвом створення і втілення режисерського задуму; розвинути здібності до творчого пошуку, засвоїти експериментальні методи сценічного відтворення суспільних проблем різними видами мистецтв; опанувати уміннями і навичками, необхідними для сценарної діяльності, художньо-мистецькими здібностями і сценарно-режисерським мисленням.

Засвоєння основ сценарної роботи, знання сценарно-режисерських основ художньо-педагогічної діяльності (змісту та методики сценарно-режисерської роботи, широкого спектру естетичних стилів, форм театралізованих дійств, складного комплексу знань, пов'язаних із специфікою драматургійного дійства, з вихованням творчого колективу) дозволяють фахівцям вміло організувати процес соціального виховання особистості в ситуаціях художньої самодіяльності, проведення вільного часу – дозвілля.

Використана література:

1. Белецька І. В. *Основи сценарної роботи соціального педагога: навч.-метод. посіб. / держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Т. Шевченка».* – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Т. Шевченка», 2010. – 190 с.
2. Горбов А. С. *Пишемо сценарій: поради фахівця / упоряд. О.Колонькова.* – К.: Шк. Світ, 2010. – 112 с.
3. *Драматургія масових театралізованих заходів: Навч. посібник / А.З.Житницький (авт.-уклад.); Харківська державна академія культури.* – Х.: ХДАК, 2004. – 128 с.
4. Капська А. Й. *Соціальна робота: технологічний аспект.* – К. : ДЦССМ, 2004. – 364 с.
5. *Концепція державної програми «Культура. Просвітництво. Дозвілля» // Українська культура.* – 1993. - № 8. – С. 30 – 33.
6. Обертинська А. П. *Основи теорії драми та сценарної майстерності: Навч. посіб. для вищ. навч. закладів культури і мистецтв / ДАКК культури і мистецтв.* – 2-ге вид. – К.: ДАКК КІМ, 2002. – 132 с.
7. Фрумкін Г. М. *Сценарное мастерство: кино – телевидение – реклама / 3-е изд.* – М.: Академический Проект, 2008. – 224 с.

8. Якименко С.І., Бреславська Г. Б. Формування культури дозвілля студентів: теорія і практика: навчально-методичний посібник. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. – 240 с.
9. Янц Н. Д. Основи сценарної роботи соціальної педагогіки. Курс лекцій. – Переяслав – Хмельницький, 2009. – 227 с.

ГОДЛЕВСКАЯ АЛЛА ИВАНОВНА, *Овладение сценарно-режиссерскими основами технологии досуговой деятельности как проблема профессионально-творческой подготовки специалистов социальной сферы.*

В статье анализируются проблемы качественной профессионально-творческой подготовки будущего социального педагога через овладение им технологиями организации и проведения культурно-досуговой деятельности; а именно, овладение студентами сценарно-режиссерскими технологиями культурно-досуговой деятельности в процессе подготовки их до профессиональной социально-педагогической деятельности; зависимость эффективности общественного влияния культурно-досуговой деятельности на формирование подрастающей личности от умений и способностей специалистов социальной сферы создавать сценарии на разнообразную тематику разных за жанром и формой мероприятий культурно-досуговой деятельности и от знаний ими сценарно-режиссерской работы.

Рассматриваются вопросы: драматургического влияния на организацию и проведение культурно-досуговой деятельности детей и молодежи; специфики сюжетно-композиционное строение рассматривания социальной проблемы через создание сценария (как художественной формы выражения своего рода созданного литературного произведения). При выявлении специфики профессиональной деятельности социального педагога у культурно-досуговой сферы определяются функции социального педагога как педагога-сценариста, драматурга, режиссера-постановщика, организатора коллективов.

Ключевые слова: профессионально-творческая подготовка будущего социального педагога; социальный педагог; технологии организации и проведения культурно-досуговой деятельности; сценарно-режиссерские основы технологии культурно-досуговой деятельности; педагог-сценарист, драматург, режиссер-постановщик.

GODLEVSKA ALLA, *Mastering scenario and director's bases of leisure activity technology as problem of professional and creative training of the social sphere specialists.*

In the article it is given the analyze of the problems of high-quality professional and creative training of future social teacher which masters the technologies through the organization and carrying out cultural and leisure activity: The students master scenario and director's bases of cultural and leisure activity technology in the course of preparation to professional social and

pedagogical activity. The efficiency of public influences of cultural and leisure activity on formation of the growing-up personality depends on skills and abilities of the social sphere experts. These experts have to be able to create the scenarios on various subjects of different genre and form of cultural and leisure activity.

It is considered the following questions: the dramaturgic influence on the organization and carrying out cultural and leisure activity of children and youth; the subject and composite structure specifics of examining of a social problem through the scenario creation (as art expression form of created literary work). The functions of the social teacher as teacher-screenwriter, as playwright, as production director, as organizer of collectives are defined at detection of professional activity specifics of the social teacher at the cultural and leisure sphere.

Keywords: professional and creative training of future social teacher; social teacher; technologies of the organization and carrying out cultural and leisure activity; scenario and director's bases of cultural and leisure technology activity; teacher-screenwriter, playwright, production director.

УДК 378.153

Голубенко Т.О.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІАЛЬНО-МЕДИЧНИЙ ПАТРОНАЖ» МАЙБУТНІМ ФАХІВЦЯМ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

У статті розкриваються особливості впровадження методичного забезпечення дисципліни «Соціально-медичний патронаж» під час викладання її фахівцям соціальної сфери. Визначено, що соціально-медичний патронаж зумовлений появою специфічних проблем у різних категорій населення, що потребують допомоги вдома. В процесі дослідження висвітлено стан наукових розробок в напрямку розкриття проблем організації соціально-медичного патронажу, наближення соціальних послуг різним верствам населення. Сформовано теоретичне та практичне значення, мету та завдання поданої на розгляд тематики. Розкрито наповнення трьох модулів дисципліни та практичну частину її засвоєння, а саме: словникову роботу, питання та завдання для самоконтролю, індивідуальні завдання, роботу з першоджерелами: вивчення першоджерел та анотування літератури, творчі завдання та проблемні ситуації.

Ключові слова: патронаж, види патронажу, соціальні послуги, соціальне обслуговування, патронажна робота.